

Швець М. А.

Антична традиція про становище жінок у Спарті

Навколо давньогрецької Спарті до сьогодення існує безліч суперечок та міфів, народжених масовою культурою. Однак, жоден інший аспект широко відомого «спартанського способу життя» не привертав до себе в давнину такої пильної уваги та інтересу, як поведінка жінок та особливе, а за поняттями більшості древніх греків — явно ненормальне становище, яке вони займали у суспільстві стародавньої Спарті.

Негативна позиція античних авторів, які були противниками спартанського способу життя, найбільш яскраво виражена в «Політиці» Аристотеля [1, 1269b–1270a]. Філософ звинувачує Лікурга в тому, що, подбавши про насадження добрих звичаїв серед чоловічої частини населення Спарті, він не зумів зробити те ж саме по відношенню до жінок, які нібито повстали проти волі законодавця — і йому довелося відступитися від свого задуму. Маючи змогу діяти самостійно, жінки віддалися до свавілля, розбещеності та, більш того, почали втручатися в державні справи, що врешті-решт призвело до встановлення в Спарті справжньої гінекократії. У провину спартанським жінкам ставиться те, що вони дозволяли собі розкошувати, кидаючи тим самим виклик строгим нормам офіційної моралі, могли тиснути на посадових осіб та взагалі вели себе зухвало і нахабно. Аристотель дає зрозуміти, що саме ненормальне становище жінок було однією з головних причин того, що Спарта в другій половині IV ст. до н. е. страшно обезлюділа та позбулася своєї колишньої військової могутності.

Аристотель був не таким вже самотнім та оригінальним у своїй неприязні до спартанських жінок. Про їх розбещеність, марнотратство та інші вади знав вже Платон, який описав жінок Спарти майже тими самими словами, що й Аристотель, хоча і не так багатослівно [6, 637с, 806с]. А задовго і до Аристотеля, і до Платона подібні думки висловив великий трагічний поет Еврипід. У трагедії «Андромаха», створеній в ті часи, коли Спарта перебувала в zenіті своєї слави і могутності, мудрий старець Пелей суворо засуджує спартанського царя Менелая за те, що він нічого не зробив для того, щоб захистити своє сімейне вогнище від скверни перелюбу. Сам Пелей, проте, знаходить вчинок Олени цілком природним та відповідним до тих звичаїв, які панують у неї вдома, — в Спарті [4, с. 595–602]. Очевидно, серед сучасників Еврипіда чутки про занадто вільний спосіб життя спартанських жінок були звичайним явищем.

Якщо звернутися до відомих історичних фактів про життя жінок у Спарті, то можна зробити наступні спостереження. Становище жінки в Спарті було більш вільним, ніж будь-де у Греції. Ця воля виявлялася, насамперед, у одязі спартак, за що їх суворо засуджували інші грецькі жінки [2, с. 313].

У Спарті дбали насамперед про здоров'я і фізичне гартування дівчат та молодих жінок, щоб і їхні діти були здоровіші, сильніші, міцніші. Саме цьому в Спарті приділяли набагато більше уваги, ніж в Афінах [3, с. 202]. Ксенофонт, шанувальник спартанської політичної системи, був захоплений і тим, як жителі Лакедемона ставляться до жінок. Він писав, що інші греки, в першу чергу афіняни, бачать призначення жінок в тому, щоби на самоті прясти вовну.

Чи зможуть жінки, виховані таким чином, привести на світ щось велике? Спартанці ж, як зауважує письменник, ще з часів Лікурга вважають, що виготовляти одяг здатні і раби, а вільні спартанки мають інше призначення — народжувати міцних, здорових та мужніх захисників держави. Тому дівчата повинні були займатися фізичними вправами, брати участь в іграх та змаганнях нарівні з юнаками і навіть разом з ними. Адже закони Лікурга передбачали, що справжні, повноцінні громадяни можуть народитися лише в тому випадку, якщо їх і батько, і мати однаково добре загартовані та фізично розвинені [5, I, с. 3–5].

Атлетичні вправи не тільки фізично зміцнювали та гартували спартанських дівчат та жінок, готуючи їх до виконання їх основної біосоціальної функції — пологів та материнства (саме на це роблять головний упор в своїх суженнях про цей предмет Ксенофонт [5, I, 4] та Плутарх [7, Лус., XIV, 2]), але і прищеплювали їм почуття власної гідності, впевненість у своїх силах, сміливість та незалежність. І, нарешті, що особливо важливо, жіноча атлетика, втім, точно так же, як і чоловіча, була досить ефективним засобом виховання соціальних інстинктів та залучення індивіда до політичного та релігійного життя полісу.

Таким чином, в античних джерелах відображені точки зору прибічників двох протилежних традицій: лаконофобської та лаконофільської. Лаконофоби зображували Спарту свого роду «перевернутим» світом, в якому жінки підкорили собі чоловіків та панували як вдома, так і в державі. Що ж стосується оцінки становища жінки в Спарті із сучасної точки зору, то спартанська жінка цілком заслужено користувалася такою пошаною і повагою, про які не могли мрі-

яти громадянки навіть таких передових та демократичних держав, як Афіни. Свобода жінки в Спарті, якщо все ж визнати її реальним історичним фактом, являє собою чи не найбільш парадоксальне породження спартанського тоталітаризму та його мілітаристської культури.

1. Аристотель. Сочинения. Политика /Аристотель ; [пер. с древнегр. С. А. Жебелева]. — М. : Мысль, 1983. — Т. 4. — С. 35–268.
2. Велишский Ф. Быт и нравы древних греков и римлян / Франтишек Велишский ; [пер. с чешок. чл. Киевского отделения общества классической филологии и педагогики под редакцией И. Я. Ростовцева]. — М. : Эксмо-Пресс, 2000. — 704 с.
3. Винничук Л. Люди, нравы, обычаи Древней Греции и Рима /Лидия Винничук ; [пер. с польск. В. К. Ронина]. — М. : Высшая школа, 1988. — 496 с.
4. Еврипид. Андромаха / Еврипид ; [пер. с древнегр. И. Анненского]. Трагедии. — М. : Наука, Ладомир, 1999. — Т. 1. — С. 231–279.
5. Ксенофонт. Лакедемонская политика / Ксенофонт ; [пер. с древнегр. Л. Г. Печатовой]. — Хрестоматия по истории древнего мира. — СПб : Гуманитарная Академия, 2014. — 224 с.
6. Платон. Сочинения. Законы / Платон ; [пер. с древнегр. А. Н. Егунова]. — СПб : СПбУ, 2007. — Т. 3. — С. 89–514.
7. Плутарх. Сравнительные жизнеописания / Плутарх ; [пер. с древнегр. В. А. Алексеева]. — М. : Альфа-книга, 2008. — 1263 с.

Окорокова В. В.

Значимість науки в «суспільстві норівів» Л.-М. Дешана (на основі праці «Істина, або Істинна система»)

Однією з цікавих фігур утопічної думки епохи Просвітництва є маловідомий бенедектинський монах, скарбник монастиря Монтрьюй-Белле Леже-Марі Дешан, який своє вчення назвав «вирішенням загадки метафізики і моралі». За своє життя він видав анонімно дві праці, однією з яких є твір утопічного характеру — «Істина, або Істинна система» (70-х рр. XVIII ст.), рукопис якої було знайдено лише через